

Božo Otorepec — Josip Žontar

BOŽJA SODBA (ORDAL) SVEČE V KAMNIKU LETA 1398

Notarska knjiga kurialnega notarja Henrika Praytenrewterja iz let 1398—1401, ki jo danes hrani Državni arhiv v Vidnu (Udine), vsebuje med drugimi dve pismi Jakoba de Gistardis, generalnega vikarja oglejskega patriarha Antona Caetano. Prvo pismo je naslovil na duhovnika Simona iz Celja, prej župnika v Hočah pri Mariboru, sedaj nameščenca in nadarbenika benediktinskega samostana v Gornjem gradu. Kakor je zvedel generalni vikar, je zagrešil Simon v kamniškem gostišču Nikolaja iz Loke delikt vedeževanja (čaranja), da bi tako našel s tatvino odvzeti denar. Zaradi tega je obsodilo svetno sodišče neko dekle na smrt in jo dalo živo zakopati. Omenjeni delikt ima po pravu za posledico iregulariteto, pa tudi odvzete cerkvenega zvanja in nadarbin, ki jih Simon uživa. Da se ugotovi dejansko stanje, ga je pozval generalni vikar pod kaznijo izobčenja, naj se v roku 12 dni javi v Vidnu ali v kraju, kjer se bo tedaj mudil generalni vikar in razsojal pravde. Tu naj se zagovarja in navede zakonite in tehtne razloge, zaradi katerih ne bi smeli proti njemu uvesti postopka. Če pa se ne bi odzval in bi dani rok potekel, bo generalni vikar postopal z izobčenjem in odvzemom zvanja in nadarbin.

Omenjeni duhovnik Simon iz Celja se je javil pri generalnem vikarju in navedel kot zagovor za svoje ravnanje: meseca decembra 1398 je bil neko noč v javnem gostišču Nikolaja iz Loke v Kamniku. Tam sta prenočevali med drugimi tudi neka novokrščenska (neophita) s svojo služabnico, ki se je baje enako pred kratkim spreobrnila. Isto noč se je pritožil lastnik gostišča pri došlih gostih, da mu je bila s tatvino izmaknjena vsota denarja. Duhovnik Simon je želel s pomočjo nekakega prerokovanja izvedeti in preskusiti, kdo izmed gostov bi utegnil biti kriv te tatvine. Ob zaslišanju pred vikarjem je priznal, da je tako že ravnal ob drugi priliki v družbi, ko je bil na študijah v Pragi s tem, da je prižgal toliko sveč, kolikor je bilo tedaj oseb na kraju, kjer je bila tatvina izvršena, pod imenom vsake posamezne osebe. Sveče je postavil na neko mizo. Bistvo tega prerokovanja je navadno v tem, da se sveča, ki je postavljena na ime storilca tatvine, giblje oz. plapolata proti naravnim pravilom. Zato je prižgal duhovnik Simon na omenjeni način toliko sveč, kolikor je bilo tisto noč gostov, jih postavil na mizo in molil nad njimi očenaš. Tedaj so se vse sveče nekoliko gibale, vendar nobena bolj kot druge. Po lastni izjavi pa je prišel Simon s tem ravnanjem ob dobro ime pri večjem številu uglednih mož, ker so dekcle, ki je nato priznalo tatvino, skupaj z njeno gospodarico obsodili na smrt in obe živi zakopali. Pred svetnim sodiščem je izjavil Nikolaj iz Loke, da je Simon nedolžen in brez krivde glede obsodbe omenjenih žensk. Listino

s to izjavo je izdalo kamniško sodišče omenjenemu duhovniku, ki ga je ob zaslišanju predložil generalnemu vikarju. Ta je naslovil svoje drugo pismo na opata gornjegrajskega samostana in kamniškega župnika Otona ter ju pozval, naj poizvedujeta in poročata o zanesljivosti prič v tej zadevi in o njihovih izjavah. S tem sta izčrpana vira za ta edinstveni znani primer uporabe orđala sveče.

Nekatere osebe, omenjene v obeh listinah, so znane tudi iz drugih ohranjenih virov tega časa.

Notar Henrik Praytenreuter (tudi *Praitenreuter*) je bil nemški duhovnik, doma iz Diepersreuta v regensburški škofiji. Med leti 1394–1423 je deloval kot javni notar v Čedadu. Vmes je med 1398–1411 delal poleg tega tudi kot pisar kurije oglejskega patriarhata (*«scriba curie»*).¹ Iz tega njegovega delovanja je ohranjenih šest zvezkov iz časa 1398–1411. Iz prvega od teh zvezkov sta vzeti naši listini, ki ju objavljamo v celoti v prilogi. *Praitenreuterjeva* pisava je precej težko čitljiva, skoro vsaka druga beseda je krajšana.²

Oglejski *kanonik Jakob de Gistardis*, doma iz Arpina, majhnega mesteca v Laciji, jugovzhodno od Rima, se omenja kot generalni vikar oglejskega patriarha Antona Caetano (1395–1402)³ le med leti 1398–1401.⁴

Glavna oseba — *duhovnik Simon*, doma iz Celja, nadarbinar in uslužbenec gornjegrajskega samostana, bivši župnik v Hočah pri Mariboru, je doslej znan le iz obeh naših dokumentov. Oktobra 1398 se omenja kot župnik v Hočah že neki Peter.⁵ Župnija sv. Jurija v Hočah je bila 9. februarja 1398 inkorporirana gornjegrajskemu samostanu⁶ in je tako razumljivo, da je samostan prevzel bivšega župnika v svojo službo.

Okradeni kamniški gostilničar *Nikolaj iz Loke* je dobro znan iz številnih kasnejših kamniških listin, kjer se omenja med leti 1402 in 1427, ko je bil večkrat mestni sodnik.⁷ Z ženo Elizabeto je bil lastnik hiše in gospodarskih poslopij na Novem tigu.⁸

Kot raziskovalca cele zadeve sta v dokumentih omenjena gornjegrajski *opat N.* in kamniški *župnik Oton*. Gornjegrajski opat je bil v tem času *Nikolaj I.*, ki je upravljal samostan med leti 1365–1405.⁹ Kamniški župnik *Oton* pa je *Oton* iz rodbine kamniških *Stuplov*, za

¹ Joseph Zahn, *Archivalische Untersuchungen in Friaul, Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen* 9. 1872, str. 110.

² Državni arhiv v Vidmu (Archivio di stato Udine), Archivio notarile, fasc. 5148. — Naj se na tem mestu najlepše zahvalim tov. asistentu Primožu Simonitiču za ljubeznivo pomoč pri transkripciji teksta. Tudi interpunkcijski znaki v objavi so njegovo delo.

³ Pio Paschini, *Storia del Friuli*, Vol. III., Udine 1936, str. 88, 103.

⁴ Pietro Kandler, *Codice diplomatico istriano sub a. 1398.* — Državni arhiv v Vidmu, Archivio notarile fasc. 5148, vol. 1401–1411, fol. 209^v, 218...

⁵ Državni arhiv v Vidmu, Archivio notarile, fasc. 5148, vol. 1398–1401, fol. 3.

⁶ Ignaz Orožen, *Das Benediktiner-Stift Oberburg*, str. 158. — Državni arhiv v Vidmu, Archivio notarile, fasc. 5148, vol. 1398–1401, fol. 28^v–29^v.

⁷ Božo Otočec, *Prebivalstvo Kamnika v srednjem veku*, Kamniški zbornik 2. 1956, str. 83 (pečat), 86. Poleg tega še: listina 1407, april 17. v Državnem arhivu na Dunaju — listina 1416, julij 8., inserirana v listini 1501, julij 5. v Arhivu Slovenije v Ljubljani — listina 1421, avgust 25., Mittheil. des Musealvereines für Krain 14. 1901, str. 47.

⁸ Listina 1402, april 22. v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani, reg. v Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko 6. 1896, str. 135–4.

⁹ Orožen, o. d., str. 158, 162.

katerega je v doslej znanih virih omenjeno, da je deloval v kamniški fari med 1391—1409.¹⁰ Leta 1395 je imel tudi funkcijo gorenjskega arhidiakona.¹¹

Naj še omenimo, da je od obeh dokumentov doslej bil znan le drugi iz 1399, ki ga je marljivi zbiratelj furlanskega zgodovinskega gradiva opat Bianchi prevzel v svojo bogato zbirko prepisov, toda na nekaterih mestih z nekoliko drugačnim in napačnim branjem. V kazalu k Bianchi-jevi zbirki pa je skromni regest o njem popolnoma napačen. Glasi se namreč: »Streghe abbruciate in Stayn« tj. čarovnice zažgane v Kamniku! — Iz tega kazala je ta stavek objavil najprej Manzano, kasneje pa tudi sam Bianchi.¹²

V naši literaturi omenja ta kamniški ordal v zvezi s krutostjo srednjeveških kazni Sergij Vilfan v svoji Pravni zgodovini Slovencev, na kar ga je opozoril pokojni akademik prof. dr. Milko Kos, ki je med svojim bogatim gradivom zapustil tudi njemu znani prepis druge listine iz Bianchi-jeve zbirke.¹³ Naj bo zato ta skromni prispevek poznavanju kulturne zgodovine našega srednjega veka posvečen njegovemu spominu!

*

Kakor je znano, so obstajale razne vrste božjih sodb. Vse pa so temeljile na prepričanju ljudi, da božanstvo ne bo dopustilo, da bi se zgodila nedolžnemu krivica. Zato bo pokazalo upravičenost njegovih trditev na nadnaravni način. Torej se opira ordal tako rekoč na pričevanje božanstva samega. Mnogim ordalom moramo iskati nastanek v obliki nekakšnega ljudskega običaja v prazgodovinski dobi. Takšne božje sodbe najdemo tudi brez zveze z idejo o osebnem Bogu pri primitivnih ljudstvih, pogosto še danes v Afriki, zlasti ordal železa in vode. Omenjajo se npr. v hetitskih virih, bibliji, v grških in rimskih izročilih.¹⁴ V evropskem srednjem veku se je raba ordalov močno razširila pod vplivom germanskih prav. Vendar je že langobardski kralj Luitprand izrazil dvome o primernosti in zanesljivosti božjih sodb. Bile so tako močno zakoreninjene, da so jih morali po pokristjanjenju evropskih narodov tudi cerkveni krogi upoštevati. Pod njihovim vplivom so postale božje sodbe šele posebne pravne ustanove, ki so jih izoblikovali do ne navadne popolnosti. Cerkveni krogi so sestavili posebne liturgične obrede za izvrševanje ordalov. V tej obliki in tem pomenu poznamo večino božjih sodb v raznih pravih. Iz nazorov, ki so izvirali iz verskega prepričanja, pa so nastopili cerkveni krogi kmalu proti uporabi božjih sodb. Hkrati so razvili rimsko-kanonsko procesno pravo, ki je poznalo

¹⁰ Otorepec, o. d., str. 87. — Poleg tega še: listina 1391, marec 23, Biblioteca comunale Videm (Udiné), rokopis 892/5, *Ordinationes clericales* fol. 12'. — listina 1399, marec 12., obj. v *Hormayers Archiv* 1827, str. 571.

¹¹ Listina 1395, s. d. v *Mittheil. des Historischen Vereins für Krain* 20. 1865, str. 110. — *Letopis Matice Slovenske* 1876, str. 131. — *Dimitz, Geschichte Krains* I, str. 256.

¹² Glej prilogo II.

¹³ SAZU, Inštitut za občo in narodno zgodovino, *Rokopisna zapuščina* pok. akad. prof. dr. Milka Kosa, fasc. 5 — *Gradivo* II.

¹⁴ Npr. Viktor Korošec, *La sorcellerie et l'ordalie dans les textes hittites historiques et juridiques*. Studi in onore di Edoardo Volterra, vol. 6, Milano 1966, 413—418.

kot dokazna sredstva prisego, priče in pripoznanje krivde. Četrti lateranski koncil (1215) pa je vobče prepovedal duhovniškim osebam udeležbo pri ordalnih obredih. Tudi recepcija rimskega prava je pripomogla, da so polagoma ordali izginjali, ponekod pa so se še dolgo obdržali.¹⁵ Tako se je ohranila božja sodba »mazija« v Črni gori do srede 19. stoletja, dokler ni izginil ta pravni običaj po prizadevanju vladike Petra II. in kneza Danila. V Bosni in Hercegovini se omenja uporaba »mazije« zadnjič 1860. v Nevesinju in 1882–1884 v Bosenski Gradiški v primerih tatvine.¹⁶

Božje sodbe niso vse enake starosti in istega porekla. Med najstarejše spadajo: dvoboj, žreb in ordali elementov ognja in vode. Mlajše in najbrž pod cerkvenim vplivom nastale so: ordal križa, krvi in mrljskih nosil (par) in blagoslovljenega grižljaja. Po načinu izvajanja ločimo: izvensodno oziroma sodno uporabo ordalov ter enostransko oziroma dvo- ali večstransko uporabo. Pri prvi se podvrže le ena stranka božji sodbi npr. pri dokazovanju z vrelo ali mrzlo vodo, z razbeljenim železom ali pri ordalu krvi. Pri drugi skupini pa se udeleži božje sodbe več oseb npr. pri dvoboju, žrebu, križu, sveči.

Najbolj razširjene oblike božje sodbe so bile: dvoboj in ordali elementov ognja in vode. Najdemo jih pri slovanskih, germanskih in romanskih narodih.¹⁷ Pri božji sodbi z železom sta bili dve obliki v navadi: a) nesti razbeljeno železo ali b) hoditi po razbeljenem železu (zlasti po določenem številu lemežev). Ordal vrele vode je bil večkrat povezan z ordalom železa ali pa je kamen zamenjal železo. Najlažja oblika je bil ordal mrzle vode, ki so ga uporabljali zlasti tedaj, ako so hoteli opraviti sodni dokaz še isti dan; pri drugih je trajal namreč postopek več dni. V češkem in poljskem pravu se omenjajo božje sodbe kot dokazna pravna sredstva vsaj do konca 13. stoletja v polni veljavi in prično šele v 14. stoletju izginjati. »Majestas Carolina« Karla IV. iz ok. 1348 je prepovedala v pravnih dokazih razbeljenega železa, dvoboj pa omejila na troje primerov, vendar se ni uveljavila. Močan je bil vpliv cerkvenih krogov, ker so opravljali božjo sodbo duhovniki ali vsaj bili navzoči. Iz listin, zlasti poljskih je razvidno, da so imele posamezne cerkve ali samostani pravico opravljati božje sodbe, npr. samostan v Černovinsku (Mazovija) »ibi sancta Maria habet ab antiquo iudicium ferri et aquae, pariter et duellum«. Na Ogrskem so imele podobne pravice nekatere škofijske in kapiteljske cerkve, ki so bile hkrati verodostojni kraji (locus credibilis). Izredno zanimiv vir

¹⁵ Rudolf Köstler, Der Anteil des Christentums an den Ordalien, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte 33., kanonistische Abteilung 2 (1912), 108–248; Max Papenheim, Über die Anfänge der germanischen Gottesurteile, ZRG, germanistische Abteilung 48 (1928) 136–173, zlasti 161.

¹⁶ Jos. Zontar, Zur Problematik der Rechtsarchäologie bei den Völkern Jugoslawiens. Studien zur älteren Geschichte Osteuropas I. (Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas II.) Graz–Köln 1956, 198 sl.

¹⁷ Jan Kapras, Soudy boží vodou a ohněm v českém pravu. Pocta k sedemdesatým narozeninám univ. prof. dra. A. Miřičky, Praha 1933; Józef Rafacz, Dawny proces polski, Warszawa 1923, 174–177; Vladimir Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, Zagreb 1908–1922, 80 sl.; Herman Nottarp, Gottesurteilstudien, Bamberger Abhandlungen und Forschungen II. Bd. 1936, zlasti 256 sl.; Arrigo Solmi, Storia del diritto italiano 3. izd. Milano, 1950, 208, 289, 605; Fr. Olivier-Martin, Précis d'histoire du droit français, 3. izd. Paris 1958, 45 sl., 108.

za opravljanje božje sodbe (skoraj izključno ordala železa) iz 13. stoletja je »Regestrum Varadiense, ritus explorandae veritatis«, ki je bil izdan leta 1550 na željo hrvatskega pavlinca, kardinala in državnika Jurija Utješenića-Martinuzzića. Božjo sodbo so imenovali na Ogrskem »prauda«, kar kaže, da je ta uredba z recepcijo dospela iz pravnega sistema slovanskih narodov. S prepovedjo udeležbe duhovnikov so ordali na Ogrskem prej izginili kot v čeških in poljskih deželah.¹⁸ V srednjeveški Srbiji je omejil car Štefan Dušan uporabo ordalov na nižje sloje prebivalstva in izvzel samostanske podložnike in pronijarje.¹⁹

Največji obseg je dobila uporaba ordalov pri Nemcih.²⁰ Tu srečamo poleg sodnega dvoboja (pugna), ordalov elementov ognja in vode (probatio per ignem, iudicium aquae) še ordal križa (iudicium crucis), blagoslovljenega grizljaja (iudicium panis adjurati) s kosom ječmenovega kruha in trdega sira ter ordal krvi (jus feretri) za ugotovitev morilca. Pri Italijanih je bil dovoljen sodni dvoboj in ordal mrzle vode še do konca 14. stoletja.²¹

Goreči sveči so od nekdaj pripisovali aktivno, skrito naznanjajočo moč. Zato je služila pri vedeževanju in prerokovanju; odločilno je bilo vedenje plamena: plapolanje, prasketanje, dogorevanje, ugašanje. Eugen Wohlhaupter,²² ki je s stališča pravnega narodopisja obdelal pomen sveče v pravu, je mogel ugotoviti samo tri primere za ordal sveče. Prvi je iz Azije. Pri Malajcih so prižgali v sodnem postopanju dve enaki sveči. Pravdo je dobila ona stranka, katere sveča je zadnja ugasnila. izgubila pa tista, katere sveče ni bilo mogoče prižgati ali je ugasnila oziroma hitreje dogorela. Drugi primer je iz Bretanje (Francija), ki je ohranila mnoge stare običaje. Umora obdolžena oseba skuša dokazati svojo nedolžnost ter pošlje v ta namen dve sveči v cerkve. Toda nobena ni hotela goreti ter so jih morali večkrat prižgati. Kljub temu so slabo gorele. To je bilo odločilno za sodni postopek.

Tretji primer nas približa uporabi sveče kot božje sodbe v Kamniku. V srednjeveškem pravu španske pokrajine Navare (»Fuero general de Navarra«, zapisano v 13. stoletju, obsega pa starejše običajno pravo) je predpisan postopek, ki ga imenuje vir »bataylla a candelas« (= dvoboj s svečami). Na kraljevem sodišču so ga uporabljali poleg sodnega dvoboja in razbeljenega železa kot božje sodbe. Uradni čuvaji so odbrali dve po teži docela enaki, posvečeni sveči in z žrebom določili, katera naj bo sveča tožnika oziroma tatvine osumljenega. Sveče so postavili na oltar v enake kline. Nato sta morali obe stranki priseči, da bosta govorili resnico. Čuvaja sta sedaj prižgala sveči in pazila. Čigar sveča je prej dogorela, je izgubil in plačal globo. To je bila

¹⁸ Rudolf Rauscher, O registru Varadinském. K dějinám božích soudů v Uhrách. Bratislava 1929.

¹⁹ Metod Dolenc, Dušanov zakonik, Ljubljana 1925, 164, 168, 170, 192; Aleksander Solovjev, Zakonodavstvo Stefana Dušana, Beograd 1928, 216.

²⁰ Jacob Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer, 4. vermehrte Ausgabe, neuer Abdruck, Leipzig 1922, I. in II. del, glej v II. d. 700 s. v. gottesurtheil.

²¹ A. Solmi, o. d. 605.

²² Eugen Wohlhaupter, Die Kerze im Recht, Forschungen zum deutschen Recht Bd. IV. I., Weimar 1940.

tipična božja sodba za primer tatvine. Isti postopek je veljal v sporu med lastnikom gostišča in njegovimi gosti glede tatvine.²³

Nikjer drugod v Evropi se ne omenjajo primeri sodne rabe ordala sveče. Zato je tudi kamniški primer, čeprav izvensodne rabe božje sode s svečo, edinstven. Kruta kazen »živega zakopati« je bila v nemškem pravnem območju močno razširjena (zlasti na Bavarskem); vendar v nekaterih pokrajinah ni bila v navadi. Ponekod je bil to običajen način usmrčitve za ženske posebno pri tatvinah. Pravni pregovor za ta delikt se je glasil: »Moške na vislice, ženske pod kamen«.²⁴

PRILOGI

I.

1398, december 23. Videm.

Jakob de Gistardis iz Arpina, generalni vikar oglejskega patriarha Antona poziva duhovnika Simona iz Celja, službujočega v gornjegrajskem samostanu, ki je v Kamniku zagrešil vedeževanje, da bi našel ukradeni denar, zaradi česar je bilo neko dekle živo zakopano, da se v 12 dneh javi na zagovor pred cerkvenim sodiščem, sicer bo izobčen in odvzeto mu bo zvanje in nadarbine.

Državni arhiv v Vidmu (Udine), Archivio notarile, fasc. 5148, notarska knjiga notarja kurije Henrika Praytenrewterja iz 1398—1401, fol. 26' (A).

Citatio curie^a

Jacobus etc.^b Prouido presbitero Symoni de Cilia prebendato et officianti in monasterio Obernburgensi Aquilegensis (diocesis)^c salutem et spiritum consilij saniozem. Ad nostram audienciam publica fama referente clamorem peruenit, quod tu spiritu dyabolico instigatus in Stain Aquilegensis diocesis in domo cuiusdam Nicolai de Loek habitantis in opido predicto sortilegium pro inueniendo certam quantitatem pecunie, ut dicebatur furto subtractam, dampnabiliter perpetrasti, ex quo sortilegio tuo quedam juuencula... nomine per brachium secularem ad mortem condemnata extitit et viua sepulta, propter quod irregularitatis ut explorati iuris existit maculam incurristi officij quam prebendarum et beneficiorum que obtines priuationem. Volentes igitur, prout ex nostri officij sollicitudine perurgemur animarum fidelium periculis, quantum in nobis est, obuiare et tantum facinus non relinquere impunitum, Te prefatum presbiterum Symonem presentium tenore monemus, requirimus et citamus tibi nichilominus sub excommunicationis pena districte precipiendo mandantes, quatenus XII^a die post presentationem presencium tibi fiendam computanda, si iuridica fuerit, alias die iuridica proxima extunc immediate sequente compareas personaliter coram nobis et nostra curia Vtini uel alibi, ubi nos tunc ad reddenda iura pro tribunali sedere contigerit de mandato earum hora an loca nostre audiencie solite, super premissis te defensurus procuratorique curie super premissis responsurus allegaturusque, dicturus et probaturus iustas causas et rationabiles, propter quas ad declarandum te propter dictam irregularitatis maculam officij prebendarum et beneficiorum priuationem incurrisse et contra te super hijs mediante iusticia procedere non debeamus, recepturusque et auditurus a nobis, quod ordo dictauerit rationis, alioquin dicto termino elapso ad excommunicationem et declarationem predictas mediante iusticia

²³ E. Wohlhaupt, o. d. 107 sl., 166—171, 177—179.

²⁴ Rudolf H. s. Das Strafrecht des deutschen Mittelalters I. Bd. Die Verbrechen und ihre Folgen im allgemeinen, Leipzig 1920, 497—499; II. Bd. Die einzelnen Verbrechen, Weimar 1935, 174 sl.

contra te procedemus tui contumacia uel absencia non obstante. Has autem etc. De quarum presentationem etc. Datum Vtini die XXIII decembris VI indictione M CCC LXXXVIII°.

a) Dodano na robu ob prvi vrsti teksta A — b) Ime in naziv ter funkcije izpuščeni — c) V tekstu izpuščena beseda.

II.

1399, februar 25. Portogruaro.

Jakob de Gistardis iz Arpina, generalni vikar oglejskega patriarha Antona naroča gornjegrajskemu opatu in kamniškemu župniku Otonu naj poizvedujeta in mu poročata o zanesljivosti prič in njihovih izjavah v zadevi duhovnika iz Celja, ki je v Kamniku zagrešil zločin vedeževanja, da bi našel ukradeni denar, zaradi česar sta bili dve ženski živi zakopani.

Državni arhiv v Vidmu (Udine), Archivio notarile, fasc. 5148, notarska knjiga notarja kurije Henrika Praytenrewterja iz 1398—1401, fol. 28—28' (A) — prepis: Biblioteca comunale Udine, Documenti per la storia del Friuli dal 1200 al 1400. Raccolti dall' ab. Giuseppe Bianchi (Collezione Bianchi), vol. 61, num. 5976 (B).

Reg.: Francesco *Manzano*, *Annali del Friuli*, vol. VI. Udine 1868, pag. 139. — Bianchi Giuseppe, *Indice dei documenti per la storia del Friuli*, Udine 1877, pag. 190.

Prim.: Sergij *Vilfan*, *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1961, str. 267.

Jacobus [de Gistardis de Arpino, decretorum doctor, canonicus Aquilegensis ac reverendissimi in Christo patris et domini domini Antonii dei et apostolice sedis gratia sancte sedis Aquilegensis patriarche in spiritualibus vicarius generalis]^a etc. Reuerendo in Christo patri domino N. dei gratia abbati monasterii Obernburgensis^b ac venerabili viro domino Ottoni plebano in Stain Aquilegensis diocesis salutem in domino. Cum dudum nostrum pulsauerit auditum, quod presbyter Symon de Cilia quondam plebanus in Chöcz^d Aquilegensis diocesis sue salutis immemor, dum quadam nocte de proxime preterito mense decembris^e hospitatus fuerit in hospitio publico cuiusdam Nicolai hospitis publici in Stain^f et ibidem vna secum fuerint hospitati quedam neophita habens secum vnam ancillam iuuentulam^g, que similiter neophita dicebatur contingit, quod illa nocte hospes predictus conquestus^h fuit inter ipsos hospites aduenas quod sibi fuerat furtoⁱ subtracta certa quantitas pecunie. Vnde ipse presbyter Symon volens scire et experiri, quis dictorum hospitem reus dicti furti fuisset, per semetipsum in vi sortilegii, prout ipse presbyter Symon nobis asseruit et sponte confessus fuit, se sic alias fecisse et facere conuisset socialiter^k, dum fuit Prage studens, per experienciam videlicet sorcium^l in accendendo tot candelas, quot^m contingit esse tunc in loco, vbi furtum dicitur esse factum singulariter sub nomine omnium singulorum predictorum ponendo ipsas candelas super aliquam mensam, cuius sortilegii condicio consuevit esse talis, ut candela illa posita sub nomine illius, qui furti reus esset mouebatⁿ se contra naturalem rationem et cum sic dictus presbyter Symon per tale sortilegium vellet experiri, quis reus fuerit dicti furti facti contra dictum hospitem in Stain, accendit tot candelas iuxta formam predictam. Super quibus candelis sic accensis dixit pater^o noster tunc candelae omnes aliquantulum se mouebant, non plus tamen vna quam alia; et cum ipse presbyter Symon de premissis voluerit se expurgare in iudicio seculari, prout conatus^p extitit se purgare^r asserens se diffamatum apud plures honestos et prouidos viros ex eo, quod dicta puella neophita, que confessa postea fuit se dictum furtum commisisse, propter quod fuit tradita morti vna cum dicta sua domina seu magistra neophita ita, quod ambe viue sepulte fuissent obtinuit quoddam instrumentum in seculari iudicio de Stain^s, vbi hospes ipse

videtur fateri prefatum presbiterum Symonem esse immunem et innocentem atque inculpabilem a predicta diffamatione, prout in dicto instrumento nobis exhibito plenius continetur. Vnde nos volentes de premissis contra dictum presbiterum Symonem inquirere veritatem, vobis et vestrum cuilibet presencium tenore committimus et mandamus, quatenus de premissis omnibus et singulis vocatis ad hoc, qui fuerint euocandi, plenius inquirentes in predicto loco et terra de Stain^u et alibi, vbi videbitur expedire, dictamque inquisicionem et quicquid^v inueneritis redigentes in scriptis nobis tandem clausa sub vestris sigillis fideliter transmittatis^z intimantes nobis per literas vestras secundum ea, que inueneritis, que, qualis et quanta sit fides testibus et eorum attestacionibus ac probacionibus aliis adhibenda. Has autem etc. Datum in Portuuarii Aquilegensis diocesis anno etc. nonagesimonono^{aa}, die XXV februarii, VII indictione.

a) Naslov v oklepaju je dopolnjen po drugi listini v isti knjigi, kjer je naveden v celoti — b) Obermburgensis B — c) patrauerit B — d) Choitz B — e) Besede »de proxime...decembris« so dodane na robu A — f) Stayn B — g) incredulam B — h) conquisitus B — i) quod fuerat sibi furto B — j) experire B — k) sorcialiter B — l) sortilegii B — m) quod B — n) movebit B — o) presbiter B — p) citatus B — r) Besede »in iudicio...purgare« so dodane na robu A — s) Stayn B — t) inquirens B — u) Stayn B — v) quidquid B — z) trasmittatis B — aa) MCCCXCIX B.

Zusammenfassung

EIN KERZENORDAL AUS KAMNIK (STEIN IN KRAIN) VOM JAHRE 1398

In der Herberge des Nikolaus von Loka in Kamnik wurde im Dezember 1398 dem Gastwirt durch nächtlichen Diebstahl eine größere Geldsumme entwendet. Um den Täter unter den Gästen zu ermitteln, nahm der anwesende Geistliche Simon de Cilia (Celje) für alle Personen im Hause ein Kerzenordal vor. Des Diebstahls wurden zwei Frauen schuldig erklärt und vom weltlichen Gerichte zum Tode durch lebendig Begraben verurteilt.